

**РЕЧ НА ПРОФ. КУН ЛЕНАРТС ЗА ПРИЕМАНЕ НА ПОЧЕТНО ЗВАНИЕ „ДОКТОР ХОНОРИС
КАУЗА“ НА СОФИЙСКИЯ УНИВЕРСИТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“**

**„Европейският съд по правата на човека и Съдът на Европейския съюз:
Създаване на синергии в областта на защитата на основните права“**

23 МАРТ 2018 Г.

Професор Герджиков, благодаря Ви за топлите слова,
Членове на факултета, скъпи колеги, дами и господа,

За мен е голяма чест, да бъда днес тук сред вас, за да приема титлата Доктор Хонорис Кауза. Изключително благодарен съм на Софийския университет „Св. Климент Охридски“, както за самата награда, така и за предоставената ми възможност да се обърна в този ден към Вас.

В професионален план, правото на Европейския съюз предопредели моя живот още от първия миг, в който се докоснах до него, като студент в родната ми страна, Белгия. Посветих последните четири десетилетия на изучаването, а в последствие и на прилагането на това право, първо като студент, после като практикуващ адвокат, преподавател и съдия. Но дори днес, убедено мога да заявя, че все още изпитвам същото интелектуално любопитство за – и същия интерес към – материята, до която се докоснах за първи път, прочитайки договорите за създаването на Европейските общности, такива, каквито те бяха тогава.

Всъщност, правото на Европейския съюз винаги е актуално. То винаги е младо, винаги е способно да се обновява, не на последно място посредством последователните промени в договорите, които с течение на годините разшириха правомощията на Съюза, в области, които преди това бяха запазени изключително за националните власти. Освен това, то е специфична правна система, основана на определена перспектива, на открита и всеобхватна визия за света и Европа. Правото на Европейския съюз също така е една много човешка правна система, уповаваща се на общочовешките ценности и зачитане

основните права, които стоят в основата на нашата цивилизация: демокрацията, върховенство на правото и защита правата на човека.

На последния от тези аспекти ще съсредоточа моето изказване днес. Защитата на основните права в правото на Европейския съюз е самата същност на това право, но защитата на тези права от Съда на Европейския съюз („СЕС“) не съществува изолирано. Сътрудничеството както с националните съдилища на държавите-членки, така и с други международни съдилища, и по-специално Европейския съд по правата на човека в Страсбург е жизненоважно. В този контекст ще споделя с вас моите виждания относно ролята, която Европейската конвенция за защита правата на човека и основните свободи, така както е тълкувана от ЕСПЧ, е играла и продължава да играе в правния ред на Съюза. При това, бих искал да подчертая и факта, че Хартата на основните права на Европейския съюз ("Хартата"), на свой ред, независимо от относителната си младост, също е повлияла на тълкуването на Конвенцията. Това взаимно влияние има потенциала да създаде синергии, които да подобрят защитата на основните права в Европа като цяло.

Въпреки че и Конвенцията, и правният ред на ЕС са ангажирани със защитата на основните права, техните съответни системи за защита не действат точно по един и същи начин.¹ Докато Конвенцията действа като външен контрол на задълженията на договарящите се страни, наложени от това международно споразумение, системата на ЕС за защита на основните права е вътрешен елемент от върховенството на правото в рамките на Съюза.

Въпреки че, ЕС не е държава², логиката, която стои в основата на нейната система за защита на основните права, е по-близка до тази на държава-членка на Съюза, отколкото до тази, предвидена от Конвенцията. Същата логика е приложима и в случаите, когато Съда на ЕС е гарант за върховенството на правото в Съюза, и в резултат на това, чиято роля е да действа едновременно и като конституционен съд и като върховен съд на Европейския съюз.

¹Вж., в този смисъл, S. O’Leary, ‘Courts, charters and conventions: making sense of fundamental rights in the EU’ (2016) 56 *Irish Jurist* 4, at 9.

²CJEU, Opinion 2/13 (Accession of the European Union to the ECHR) of 18 December 2014, EU:C:2014:2454, para. 156.

Точно както всеки един конституционен съд в Европа, СЕС гарантира, че актовете, приети от институциите на ЕС, са в съответствие с първичното право на Съюза и най-вече с Договорите и Хартата. Той е призван също така да правораздава относно разпределението на правомощията между ЕС и държавите-членки, както и между всички институции на ЕС. Както всеки Върховен съд в Европа, СЕС осигурява еднообразно прилагане на правото на ЕС на територията на държавите-членки на ЕС, от Финския залив до Гибралтарския проток и от Атлантическия океан до Бяло и Черно море.³ Той прави това чрез механизма на преюдициалните запитвания, който е ключов за съдебната система на ЕС.⁴

Ясно е, че като изпълнява тези задачи, СЕС трябва да отстоява върховенството на правото, неразделна част от което са и основните права, признати от Хартата. Това всъщност означава, че целият правопорядък на ЕС, състоящ се от хиляди директиви, регламенти и решения, трябва да бъде в хармония с Хартата. Този правопорядък трябва да бъде тълкуван в светлината на Хартата. А в случаите, когато тълкуваният акт не може да бъде в съответствие с нея, СЕС трябва да го отмени или обяви за невалиден, тъй като представлява неоснователно ограничение на упражняването на основно право. Точно това направи СЕС в *Digital Rights*, когато обяви за невалидна Директивата за съхранение и трансфер на лични данни на основание, че установеното в Директивата неизбирателното запазване на лични данни за трафика, съдържащи се в електронните комуникации, представлява непропорционално ограничение на правото на зачитане на личния живот, както и на правото на защита на личните данни, заложено съответно в чл. 7 и 8 от Хартата.⁵

Тъй като прилагането на правото на ЕС е до голяма степен децентрализирано, то е предоставено на държавите-членки и техните съдилища и следователно прилагането на правото на Съюза може да бъде осъществено само ако е в съответствие с Хартата. Например в знаковото дело *Aranyosi u Căldăraru*,⁶ СЕС е постановил, че държава-членка

³J.-C. Bonichot and A. Nußberger, 'Dialogue entre juges européens', in B. Bonnet (ed), *Traité des rapports entre ordres juridiques* (Paris, LGDJ, 2016) 1269.

⁴CJEU, opinion 2/13 (Accession of the European Union to the ECHR) of 18 December 2014, EU:C:2014:2454, para. 176.

⁵CJEU, judgment of 8 April 2014, *Digital Rights Ireland and Others*, C-293/12 and C-594/12, EU:C:2014:238.

⁶CJEU, judgment of 5 April 2016, *Aranyosi and Căldăraru*, C-404/15 and C-659/15 PPU, EU:C:2016:198.

може да неизпълни Европейска заповед за арест, когато изпълнението ѝ би било в нарушение на чл. 4 от Хартата поради условията за задържане в арестите и затворите на издаващата държава. По същия начин, от решението на СЕС по делото *Bouagnaoui and ADDH* следва, че държава-членка, прилагаща Директива 2000/78-директива, която цели борба с дискриминацията на работното място, основана на, *inter alia*, религиозни вярвания или убеждения - трябва да предотврати различно третиране на работниците от работодателите в случай, че различното третиране е основано на отказа на клиент да използва услугите на работодателя заради това, че работникът носи ислямска забрадка.⁷ Когато става въпрос за държавите-членки на ЕС, за разлика от системата на Конвенцията, основните права не съществуват сами по себе си.⁸ Не всички национални мерки могат да бъдат анализирани в светлината на Хартата, а само тези, които попадат в обхвата на правото на ЕС.⁹ Образно казано, Хартата е „сянка“ на правото на ЕС. Също както един обект очертава контурите на своята сянка, така и обхватът на правото на ЕС определя този на Хартата.¹⁰ Поради това, когато национална мярка попада извън обхвата на правото на Съюза, то тя попада и извън обхвата на Хартата. Това обаче не значи, че основните права остават незащитени, тъй като съвместимостта на националните мерки

⁷CJEU, judgment of 14 March 2017, *Bouagnaoui and ADDH*, C-188/15, EU:C:2017:204. See Council Directive 2000/78/EC of 27 November 2000 establishing a general framework for equal treatment in employment and occupation, [2000] OJ 303/16.

⁸Относно обхвата на приложение на Хартата, вж. C. Ladenburger, European Institutional Report, in J. Laffranque (ed) *The Protection of Fundamental Rights Post - Lisbon, FIDE XXV Congress*, Vol. 1 (Tartu, Tartu University Press, 2012); T. von Danwitz and K. Paraschas, 'A Fresh Start for the Charter: Fundamental Questions on the Application of the European Charter of Fundamental Rights' (2012) 35 *Fordham International Law Journal*, at 1397 ; K. Lenaerts, 'Exploring the Limits of the EU Charter of Fundamental Rights' (2012) 8 *European Constitutional Law Review* 375; A. Tizzano, 'L'application de la Charte de droits fondamentaux dans les États membres à la lumière de son article 51, paragraphe 1', *Il Diritto dell'Unione Europea*, 2014, n° 3, at 429, and A. Rosas, 'Five Years of Charter Case Law : Some Observations' in [S. de Vries](#), [U. Bernitz](#) and [S. Weatherill](#) (eds), *The EU Charter of Fundamental Rights as a Binding Instrument* (Oxford, Hart Publishing, 2015) at 11. See also M. Dougan, 'Judicial review of Member State action under the general principles and the Charter: Defining the "scope of Union law"' (2015) 52 *Common Market Law Review* 1201.

⁹CJEU, judgment of 26 February 2013, *Åkerberg Fransson*, C-617/10, EU:C:2013:105.

¹⁰K. Lenaerts and J.A. Gutiérrez-Fons, 'The Place of the Charter in the EU Constitutional Edifice' in S Peers and others (eds), *The EU Charter of Fundamental Rights: A Commentary* (Oxford, Hart Publishing, 2014) at 1567.

с основните права може да бъде разгледана в светлината на съответните конституционни норми или на Конвенцията.¹¹

Хартата по този начин се явява „Bill of rights“ на ЕС и е допринесла за подобряването на системата на защита на основните права в ЕС, като е дала по-голяма видимост на тези права. В количествено измерение, Хартата е изрично упомената в 1 от всеки 10 дела, разглеждани в момента от СЕС. Качествено, Хартата спомага за по-последователно, задълбочено и систематично тълкуване на основните права.

С оглед на гореизложеното, а именно, че Хартата стои в центъра на системата на защитата на основните права в ЕС, не следва, че СЕС е задължен да възприеме изолационистки или ЕС-центричен подход. Напротив, Хартата упълномощава СЕС да възприеме открито и в диалог с други правни системи извън ЕС в областта на основните права. Тази откритост намира пряко изражение в изискването на Хартата СЕС да тълкува основните права в хармония с общите конституционни традиции на държавите-членки на ЕС и когато е относимо, да тълкува значението и обхвата на тези права по същия начин като правата, гарантирани от Конвенцията. По този начин, СЕС е задължен да осъществява конструктивен диалог с националните съдилища, особено с националните конституционни и върховни съдилища, както и с ЕСПЧ.

Вярно е, че докато ЕС не се присъедини към Конвенцията, това международно споразумение не е част от правото на ЕС.¹² Вследствие от това, СЕС няма юрисдикция за отговаря на въпроси, свързани например с отношението между Конвенцията и правните системи на държавите-членки.¹³ Въпреки това, Конвенцията дава ценна информация и насоки на СЕС в областта на основните права.

Първо, както потвърждава чл. 6(3) от ДЕС, основните права, признати от Конвенцията, представляват основни принципи на правото на ЕС, т.е. изведени от съда принципи с конституционен статут.

¹¹CJEU, judgment of 15 November 2011, *Dereci and Others*, C-256/11, EU:C:2011:734, paras 72 and 73. See also CJEU, judgment of 17 January 2013, *Zakaria*, C-23/12, EU:C:2013:24, para. 41

¹²CJEU, judgment of 15 February 2016, *N.*, C-601/15 PPU, EU:C:2016:84, para. 45.; Във връзка с това, вж. J. Malenovský, ‘Comment tirer parti de l'avis 2/13 de la Cour de l'Union européenne sur l'adhésion à la Convention européenne des droits de l'homme’ (2015) *Revue générale de droit international public* 705.

¹³CJEU, judgment of 24 April 2012, *Kamberaj*, C-571/10, EU:C:2012:233, para. 62. See, in this regard, G. Raimondi, ‘La relation de la Cour de Strasbourg avec les juges internes’ (2016) 43 *L'actualité juridique : droit administratif*, 2434.

Второ, за разлика от самите Договори за Европейския съюз, които мълчат по отношение на начина, по който СЕС трябва да ги тълкува, Хартата съдържа две конкретни разпоредби, които дават насока за тълкуване относно отношението между Хартата и Конвенцията - чл. 52(3) и 53 от Хартата¹⁴.

Чл. 52(3) от Хартата гласи че, цитирам „[д]околкото настоящата Харта съдържа права, съответстващи на права, гарантирани от Европейската конвенция [...], техният смисъл и обхват са същите като дадените им в посочената Конвенция.“ Но това зачитане на Конвенцията „не пречи правото на Съюза да предоставя по-широка защита.“ По този начин разпоредбата цели да гарантира необходимата последователност между Хартата и ЕКПЧ, „без това да засяга автономността на правото на Съюза и на Съда на Европейския съюз“¹⁵.

Разясненията на Хартата, които трябва да „се вземат надлежно под внимание от юрисдикциите на Съюза и на държавите-членки“¹⁶, изброяват правата, които съответстват на тези в Конвенцията.¹⁷ Такива например са забраната за нечовешко или унижително отношение,¹⁸ правото на свобода в контекста на процедурите за екстрадиция,¹⁹ свободата на изразяване и свободата на информацията,²⁰ правото на свобода на съвестта и религията,²¹ правото на неприкосновеност на личния и семейния живот,²² правото на собственост²³ и принципът на законоустановеност на престъпленията и наказанията.²⁴

Когато се установи такова съответствие на права, СЕС се стреми да осигури такова тълкуване на Хартата, което да даде най-малкото такова ниво на защита, което съответства на даденото от Конвенцията така, както е тълкувана от ЕСПЧ. Позволете ми

¹⁴Вж. чл. 6(1) ДЕС.

¹⁵CJEU, judgment of 15 February 2016, *N.*, C-601/15 PPU, EU:C:2016:84, para. 47.

¹⁶Вж. Чл. 6(1) ДЕС и чл. 52(7) от Хартата.

¹⁷ Вж. разясненията относно чл. 52 от Хартата, [2007] OJ C 303/17, at 32.

¹⁸CJEU, judgment of 5 April 2016, *Aranyosi and Căldăraru*, C-404/15 and C-659/15 PPU, EU:C:2016:198, para. 86.

¹⁹CJEU, judgment of 16 July 2015, *Lanigan*, C-237/15 PPU, EU:C:2015:474, para. 57.

²⁰ CJEU, judgment of 17 December 2015, *Neptune Distribution*, C-157/14, EU:C:2015:823, para. 65.

²¹CJEU, judgment of 14 March 2017, *Boungaoui and ADDH*, C-188/15, EU:C:2017:204, para. 29.

²²CJEU, judgment of 5 October 2010, *McB.*, C-400/10 PPU, EU:C:2010:582, para. 53.

²³CJEU, judgment of 13 June 2017, *Florescu and Others*, C-258/14, EU:C:2017:448, para. 49.

²⁴CJEU, judgment of 5 December 2017, *M.A.S. and M.B.*, C-42/17, EU:C:2017:936, para. 54.

да илюстрирам това като разгледам три скорошни пример от практиката на СЕС в много различаващи се области на правото на ЕС.

Първо, в решението *Bouagnaoui и ADDH*, което споменах по-рано, СЕС приема, като се позовава на Конвенцията, че понятието „религия“, установено в Конвенцията, трябва да се тълкува по-широко, за да „обхваща както самите убеждения (*forum internum*), така и публичното изповядване на вярата (*forum externum*).“ За да се осигури съответствие с Хартата и Конвенцията, понятието религия, употребено в Директива 2000/78, трябва да се бъде тълкувано по същия начин.²⁵

Вторият пример е свързан с решението на СЕС по делото *Florescu*,²⁶ което е свързано със съвместимостта на правото на собственост с мерките за бюджетни ограничения, приети от Румъния при прилагане на условията, които ЕС е обвързал с предоставянето на финансова помощ на държавите-членки. В този случай, СЕС е признал, че необходимостта от рационализиране на публичните разходи в изключителния контекст на глобална криза във финансов и икономически план, представлява оправдано от закона ограничение на това основно право. Като достига до този извод, СЕС пряко се позовава на решението на ЕСПЧ по делото *Ionel Panfile срещу Румъния*.²⁷

Третият пример включва дело за убежище- *Al Chodor* и др.²⁸ В това дело, СЕС е сезиран да реши дали държавите-членки на ЕС са задължени да дефинират понятието „значителен риск от укриване“ като приемат задължителна разпоредба с общо приложение, или дали постоянна съдебна практика или постоянна административна практика са достатъчни, за да бъде изпълнено това задължение. Този въпрос е важен, тъй като разглежданото понятие представлява правно основание за задържане на търсещите убежище. Наистина, Регламентът „Дъблин III“ предвижда, че за да осигурят изпълнението на процедурите, търсещите убежище могат да бъдат задържани „само ако е налице значителен риск от укриване“.²⁹ Като препраща към решението на ЕСПЧ по

²⁵CJEU, judgment of 14 March 2017, *Bouagnaoui and ADDH*, C-188/15, EU:C:2017:204, para. 30.

²⁶CJEU, judgment of 13 June 2017, *Florescu and Others*, C-258/14, EU:C:2017:448, para. 56.

²⁷ECtHR, decision of 20 March 2012, *Ionel Panfile v. Romania*, CE:ECHR:2012:0320DEC001390211, § 21.

²⁸CJEU, judgment of 15 March 2017, *Al Chodor*, C-528/15, EU:C:2017:213.

²⁹Вж. Чл. 2(н) and Чл. 28(2) от Регламент (ЕС) No 604/2013 на Европейския парламент и Съвета от 26 юни 2013 за установяване на критерии и механизми за определяне на държавата членка, компетентна за разглеждането на молба за международна закрила, която е подадена в една от държавите членки от гражданин на трета държава или от лице без гражданство, [2013] OJ L 180/31) ('the Dublin III Regulation').

делото *Del Río Prada срещу Испания*,³⁰ СЕС установява, че при дефинирането това понятие, въпросната държава-член на ЕС е трябвало да се съобразява със строги изисквания, а именно наличието на правно основание, яснота, предвидимост, достъпност и защита от произвол. В този случай СЕС приема, че само задължителна разпоредба с общо приложение може да изпълни тези изисквания.

Освен това, СЕС взема предвид и че Конвенцията е минималният праг за защита. Например докато обхвата на чл. 13 от ЕКПЧ е ограничен до гарантиране на правото на ефективни средства за защита срещу нарушения на права, съдържащите се в самата Конвенция, то ал. 1 на чл. 47 от Хартата, който гарантира правото на ефективни правни средства за защита пред съд, отива по-далеч и включва не само гарантираните от Хартата права, но и „права и свободи, гарантирани от правото на Съюза“. Това може да се види в дела, свързани с околната среда, в които СЕС е постановил, че чл. 47 от Хартата предоставя ефективни средства за защита срещу национални мерки, които нарушават права, които правото на Съюза в областта на околната среда предоставя на частноправните субекти, включително и на неправителствени организации, независимо дали са свързани с други разпоредби на Хартата.³¹

От своя страна, чл. 53 от Хартата цели да координира трите различни стандарта на защита, които съществуват съвместно в държавите-членки на ЕС, а именно предоставените от националните конституции, от правото на ЕС и от международно право, особено от Конвенцията. Тази разпоредба цели да въведе ред в плурализма, като постигне баланс между Европейското единство и националното многообразие. В делото *Melloni*, Съдът на ЕС тълкува чл. 53 в смисъл, че когато държавите-членки прилагат правото на ЕС, прилагането на националните стандарти на защита на основните права не трябва да засягат нито нивото на защита, предоставено от Хартата, нито върховенството, единството и ефективността на правото на ЕС.³²

А що се отнася до признатите от Хартата права, които отговарят на права, гарантирани от Конвенцията, това в същността си значи, че държавите-членки на ЕС могат да прилагат своите стандарти на защита, стига да са налице три условия. Първо, тези

³⁰ECtHR, judgment of 21 October 2013, *Del Río Prada v Spain*, CE:ECHR:2013:1021JUD004275009, §125.

³¹ Вж, например, CJEU, judgment of 8 November 2016, *Lesoochránárske zoskupenie VLK*, C-243/15, EU:C:2016:838. Regarding Article 47 of the Charter, see generally M. Safjan and D. Düsterhaus, 'A Union of Effective Judicial Protection: Addressing a Multi-level Challenge through the Lens of Article 47 CFREU' (2014) 33 *Yearbook of European Law* 1.

³²CJEU, judgment of 26 February 2013, *Melloni*, C-399/11, EU:C:2013:107, para. 60.

стандарти трябва да отговарят на нивото на защита, гарантирано от Хартата, което на свой ред гарантира ниво на защита, равностойно най-малкото на Конвенцията. Второ, националните стандарти могат да бъдат прилагани само когато ЕС не е приел еднакво равнище на закрила, което разбира се също трябва да е в съответствие с Хартата. Последно, но не по важност, това по-високо ниво на закрила не трябва да застрашава постигането на целите, преследвани от правото на ЕС.

Позволете ми да илюстрирам това като сравня, от една страна, решението на СЕС по делото *Melloni* и от друга страна, решенията по делата *F.* и *M.A.S. и M.B.* Докато в първото от тези дела е постановено, че правото на ЕС наистина установява еднакво ниво на закрила, то в последните е достигнато до обратния извод, което дава възможност за национални различия.

В *Melloni*, Европейският законодател през 2009г. е изменил Рамковото решение за европейската заповед за арест и е въвел нова разпоредба, изброяваща основанията, на които изпълняващият съдебен орган не може да откаже изпълнение на европейска заповед за арест, издадена срещу задочно осъдено лице. В това отношение СЕС е отбелязал, че новата разпоредба е в съответствие с чл. 47 и 48 от Хартата—две разпоредби, които съответстват на обхвата на правата, гарантирани от чл. 6, ал. 1 и ал. 3 от Конвенцията³³ - стига да се прилага единствено за случаите, когато се счита, че задочно осъденото лице доброволно и недвусмислено се е отказало от неговото или нейното право да бъде представяван в процеса в издаващата държава. Тъй като самият Европейски законодател, в съответствие с Хартата, е постигнал баланс между защитата на тези основни права и изискванията за взаимно зачитане на съдебни решения, приложението на по-високи национални стандарти е изключено.

От друга страна, във *F.*,³⁴ друго дело, свързано с Европейската заповед за арест, СЕС намира, че има място за национални различия в контекста на специалното правило. Според това правило, преди издаващите съдебни органи да образуват наказателно преследване срещу заинтересованото лице за престъпления, различни от тези, за които е било предадено, те трябва първо да получат съгласие от изпълняващия съдебен орган. По този начин във *F.*, поставеният въпрос е дали правото на ЕС не позволява предаденото

³³ Вж. CJEU, judgment of 26 February 2013, *Melloni*, C-399/11, EU:C:2013:107, para. 50, referring to ECtHR, judgments of 14 June 2001, *Medenica v. Switzerland*, CE:ECHR:2001:0614JUD002049192; of 1 March 2006, *Sejdovic v. Italy*, CE:ECHR:2006:0301JUD005658100, and of 24 April 2012, *Haralampiev v. Bulgaria*, CE:ECHR:2012:0424JUD002964803.

³⁴Judgment of 30 May 2013, *F.*, C-168/13 PPU, EU:C:2013:358.

лице да подаде жалба със суспензивен ефект срещу решението на изпълняващият съдебен орган, с което той е дал такова съгласие. В този случай, СЕС е постановил, че Рамковото решение за европейската заповед за арест, тълкувано в светлината на чл. 47 от Хартата, нито предвижда, нито забранява такова право на обжалване. Като се позовава на практиката на ЕСПЧ по чл. 5(4) от Конвенцията,³⁵ СЕС отбелязва, че принципът на ефективна съдебна защита, установен в чл. 47 от Хартата, „позволява на частноправния субект право на достъп до съд, а не до няколко съдебни инстанции”. По този начин, единствено конституционното право на изпълняващата държава-член може да установи съществуването или липсата на такова право на национално ниво. При това положение, ако такова право наистина съществува, то неговото упражняване не може да засяга върховенството, единството и ефективността на правото на ЕС. В разглеждания случай, това означава, че упражняването на правото на обжалване не може да доведе до такова действие, че да попречи на изпълняващия съдебен орган да приеме решение в рамките на предвидените в правото на ЕС срокове.

Напоследък тази идея за многообразие е отново разяснена от СЕС в *M.A.S. и M.B.* В него СЕС припомня, че в случаи на тежки измами в областта на ДДС, държавите-членки трябва да осигурят приемането на ефективни и възпиращи наказателноправни санкции. При отсъствие на хармонизация на правото на ЕС, държавите-членки са тези, които трябва да приемат правила относно давността, приложима за наказателните производства, свързани с такива случаи. По същество това означава, че докато една държава-членка трябва да приеме ефективни и възпиращи наказателноправни санкции в случаите на тежки измами в областта на ДДС, то тя е свободна да приеме например, че правилата за давността представляват част от материалното наказателно право. В тези случаи СЕС посочва, че такава държава-членка трябва да се съобрази с принципа за законоустановеност на престъпленията и наказанията, което представлява основно право, съдържащо се в чл. 49 от Хартата и отговарящо на чл. 7(1) от Конвенцията.³⁶

³⁵*Ibid.*, para. 43, referring to ECtHR, judgments of 15 November 1996, *Chahal v. the United Kingdom*, CE:ECHR:1996:1115JUD00224149

3; of 5 June 2012, *Khodzhamberdiyev v. Russia*, CE:ECHR:2012:0605JUD006480910, and of 4 March 2008, *Marturana v. Italy*, CE:ECHR:2008:0304JUD006315400.

³⁶ Вж. Решение от 5 декември 2017, *M.A.S. and M.B.*, C-42/17, EU:C:2017:936, para. 55, referring to ECtHR, judgments of 15 November 1996, *Cantoni v. France*, CE:ECHR:1996:1115JUD001786291; of 7 February 2002, *E.K. v. Turkey*, CE:ECHR:2002:0207JUD002849695; of 29 March 2006, *Achour v. France*, CE:ECHR:2006:0329JUD006733501, and of 20 September 2011, *ОАО Neftyanaya Kompaniya Yukos v. Russia*, CE:ECHR:2011:0920JUD001490204.

Съответно, дори когато въпросните правилата за давност възпрепятстват налагането на ефективни и възпиращи наказания в много на брой случаи на тежки измами с ДДС, националните съдилища не са задължени да оставят неприложени тези правила, доколкото такова задължение е несъвместимо с чл. 49 от Хартата. Това не означава, че правилата за давността остават незасегнати, в ущърб на финансовите интереси на ЕС. В светлината на върховенството, единството и ефективността на правото на ЕС, националният законодател е първият, който трябва да измени правилата за давността, за да бъде избегната ненаказуемостта в значителен брой случаи на тежка измама в областта на ДДС.

От тези примери следва, че нито Европейското единство, нито националното многообразие е абсолютно, тъй като и двете трябва да са в съответствие с нивото на защита, предоставено от Хартата. В допълнение, националното многообразие не трябва да застрашава процеса на интеграция в Съюза, тъй като трябва да отчита съответно и върховенството, единството и ефективността на правото на ЕС.

Освен това, значението и обхвата на признатите от Хартата права се влияе пряко от Конвенцията. Този дух на отвореност показва, че Хартата по никакъв начин не е съперник на Конвенцията, нито пък цели да наложи конкуриращи се задължения на държавите-членки на ЕС в областта на основните права. Напротив, Хартата призовава за сътрудничество със Страсбург.

По същият начин, ЕСПЧ на няколко пъти е решавал да вземе предвид Хартата. Той е направил това, за да даде нов тласък на динамичното тълкуване на Конвенцията, съгласно което тя трябва да бъде разглеждана като „жив инструмент“. По този начин Конвенцията, както е тълкувана и прилагана от ЕСПЧ, на свой ред призовава за сътрудничество с Люксембург.

В частност, ЕСПЧ се е позовавал на Хартата, за да осъвремени съдържанието на гарантираните от Конвенцията права. По същество, Хартата е създадена като в един единствен документ са установен списък от основни права, произтичащи от общите конституционни традиции на държавите-членки на ЕС, Конвенцията и други международни споразумения, тъй като тези източници на правото стоят в началото на новото хилядолетие. Така, докато през последните шест десетилетия Конвенцията се е утвърдила като една по-зряла система за защита на основните права, ЕСПЧ от своя страна през последните години се позовава на Хартата, като по този начин разкрива

съществуването на нововъзникващ европейски консенсус за стандартите на защита в областта на основните права.³⁷

Например в *Scoppola срещу Италия (no. 2)*, ЕСПЧ,³⁸ като се отклонява от предходното решение на Европейска комисия за правата на човека по делото *X срещу Германия*,³⁹ постановява, че чл. 7 от Конвенцията включва правото на налагане на по-леко наказание при приемането на по-благоприятен за дееца закон след извършването на престъплението. Той е приел това, макар Конвенцията да мълчи по този въпрос. В хода на мотивите си, ЕСПЧ се е позовал на решението на СЕС по делото *Berlusconi*⁴⁰ и на факта, че чл. 49 от Хартата изрично признава това право.⁴¹ И двата извода подкрепят виждането, че след постановяването на решението по *X срещу Германия* „постепенно се е установил консенсус в Европа и в международен план [показващ, че това право] се е превърнало в основен принцип на наказателното право.“⁴² ЕСПЧ е приложил подобен подход и в делото *Bayatyan срещу Армения*, където е постановил, че чл. 9 от Конвенцията разпознава правото на отказ от военна повинност заради лични убеждения, право, което е изрично споменато в чл. 10 (2) от Хартата. В този случай ЕСПЧ е приел, че тази разпоредба на Хартата „отразява единодушно признаване на правото на отказ от военна служба заради лични убеждения от държавите-членки на ЕС, както и тежестта на това право в съвременното европейско общество“.⁴³

Макар двете „Европейски съдилища“ в Люксембург и Страсбург да могат да възприемат различен подход към определени въпроси, материалното сближаване между съдебната

³⁷Вж. G. Nicolaou, ‘The Strasbourg View on the Charter of Fundamental Rights’ (2013) *College of Europe, Cooperative Research Paper*, 03 / 2013, available at: <<https://www.coleurope.eu/research-paper/strasbourg-view-charter-fundamental-rights>>. See also, T. Lock, ‘The influence of EU law on Strasbourg doctrines’ (2016) 41 *European Law Review* 804.

³⁸ECtHR, judgment of 17 September 2009, *Scoppola v. Italy (no. 2)*, CE:ECHR:2009:0917JUD001024903.

³⁹European Commission of Human Rights, *X v. Germany*, no. 7900/77, decision of 6 March 1978, CE:ECHR:1978:0306DEC000790077. That decision was subsequently endorsed by the ECtHR in judgments of 5 December 2000 *Ian Le Petit v. the United Kingdom*, CE:ECHR:2004:0615JUD003557497, and of 6 March 2003, *Zaprianov v. Bulgaria*, CE:ECHR:2004:0930JUD004117198.

⁴⁰CJEU, judgment of 3 May 2005, *Berlusconi and Others*, C-387/02, C-391/02 and C-403/02, EU:C:2005:270.

⁴¹ECtHR, judgment of 17 September 2009, *Scoppola v. Italy (no. 2)*, CE:ECHR:2009:0917JUD001024903, § 105.

⁴²*Ibid.*, § 106.

⁴³ECtHR, judgment of 7 July 2011, *Bayatyan v. Armenia*, CE:ECHR:2011:0707JUD002345903, § 106.

им практика спомага за прилагането и тълкуването на основните прав от страна на националните съдилища, които са призовани да работят с многостепенната система на защита на основните права, която съществува в Европа днес. Но най-важното е, че това сближаване не е оставено на случайността, а е следствие от конструктивно отношение на сътрудничество между СЕС и ЕСПЧ, което е основано на доброжелателност и взаимно уважение.

Отново, много Ви благодаря за поканата да говоря тук днес и за Вашето изключително любезно внимание.